

แนวคิดเมืองยุคใหม่สู่รากฐานเมืองที่ยั่งยืน*
MODERN URBAN CONCEPTS TOWARDS
SUSTAINABLE CITY FOUNDATIONS

ชาตรี สุขสบาย

Chatree Suksabay

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

Corresponding Author E-mail: chatree.suk@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความเรื่องแนวคิดเมืองยุคใหม่สู่รากฐานเมืองที่ยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนวรรณกรรม แนวความคิดที่นำมาอธิบายความเป็นเมืองยุคใหม่ว่า ในปัจจุบันเมืองยุคใหม่ได้เข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่ความเป็นเมืองที่ยั่งยืน ที่รับเอารูปแบบการพัฒนาในหลายมิติ ทั้งในระดับการพัฒนาตั้งแต่ระดับโลก ระดับประเทศ จนถึงระดับชุมชนโดยยึดถือแนวคิดการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนนี้ เป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหการพัฒนาในด้านต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของเมือง ท้ายสุดคือเมืองยั่งยืน และการมีความพยายามที่จะก่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองยุคใหม่อย่างเป็นรูปธรรมตามกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทสากล เพื่อส่งเสริมความน่าอยู่ของเมือง เช่น การออกแบบชุมชนเมือง และการจัดภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อการพัฒนาเมืองและชุมชน เพื่อที่จะทำให้เกิดการบรรลุผลทางการพัฒนาเมืองอันได้แก่ เมืองที่มีความน่าอยู่ ความคงอยู่ได้หรือการมีประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ ความเท่าเทียม การปกครองเมือง และการเป็นเมืองยั่งยืน นำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของพลเมือง

คำสำคัญ: เมือง; เมืองยุคใหม่; เมืองที่ยั่งยืน; เมืองที่มีความน่าอยู่

Abstract

An article on the concept of a Modern urban concepts towards Sustainable city foundations. The objective was to review the literature. The concept used to describe the modern city was that Modern cities are now entering the process of transforming into sustainable cities that adopt a multi-

*Received July 14, 2023; Revised August 13, 2023; Accepted August 15, 2023

dimensional development model, both at the development level, from the global level to the national level, to the community level. By adhering to this concept of sustainable urban development. It was the basis for solving development problems in various areas including the development of the city's environment. Finally, is a sustainable city. And there is an attempt to create a concrete way to develop the city to be a modern city in accordance with the framework of sustainable development in an international context to promote the livability of the city, such as urban design. and landscaping that is conducive to urban and community development in order to achieve the results of urban development, including livable city Sustainability or eco-efficiency equality city government and being a sustainable city leading to a better quality of life for citizens.

Keywords: City; Modern Urban; Sustainable City; Livable City

บทนำ

สัดส่วนของประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เรียกว่าเมื่อนั้นได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และจากการคาดการณ์ขององค์การสหประชาชาติ จำนวนประชากรโลกถึงร้อยละ 70 จะอาศัยอยู่ในเมืองภายในปี ค.ศ. 2050 (วิจิตรบุษบา มารมย์, 2560) แนวคิดทางการวางแผนเมืองถูกพัฒนาขึ้นตามวิวัฒนาการของเมืองที่สร้างปัญหา และผลกระทบกับการดำรงชีวิต ทั้งในเชิงสุขภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ โดยเริ่มจากแนวคิดเมืองนิเวศ (Eco City) ที่ส่งเสริมการพัฒนาอาคารสีเขียวที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (Richard, 1987) และถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในการวางแผนเมืองทุกระดับ หลังจากนั้นก็มีแนวคิดที่พัฒนาขึ้นตามมา อาทิแนวคิดเมืองสุขภาพ (Health City) เมืองคาร์บอนต่ำ (Low Carbon City) เมืองกระชับ (Compact City) รวมทั้งแนวคิดลัทธิชุมชนเมืองยุคใหม่ (New Urbanism) แนวคิดทางการวางแผนเมืองเหล่านี้ นำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับให้เข้ากับเมืองต่าง ๆ ได้ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาของเมืองให้คนในเมือง มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งการนำแนวคิดเหล่านี้ไปปรับใช้มีหลายเมืองที่ประสบผลสำเร็จ โดยมีการพัฒนารูปแบบที่น่าสนใจในการพัฒนาเมืองในส่วนต่าง ๆ ทั้งทางกายภาพ สิ่งแวดล้อม การขนส่ง สถาปัตยกรรม การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเมือง กฎหมายหรือข้อบังคับอื่น ๆ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นต้นแบบในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเมืองให้เกิดความสมดุล เท่าเทียมหรือลดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ให้กับเมืองอื่น ๆ

ได้อย่างดีความน่าสนใจที่จะนำแนวคิดเหล่านี้มาใช้ในเมืองใหญ่ที่มีประชากรหนาแน่น เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน การดำเนินการจึงต้องค่อยเป็นค่อยไป โดยเริ่มต้นจากย่านการค้า ใจกลางเมือง ซึ่งมีการกำหนดพื้นที่สำหรับย่านการค้า ไม่ให้รถยนต์ส่วนบุคคลเข้ามา ให้สิทธิกับคนเดินถนน จากนั้นขยายพื้นที่การให้บริการสาธารณะมากขึ้น ร่วมกับการจำกัดสิทธิในการใช้รถยนต์ส่วนบุคคล พร้อมทั้งพัฒนาโครงข่ายของพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะ จึงกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาเมืองอย่างมีวิสัยทัศน์ในอนาคตที่ชัดเจน และพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายโดยการวางผังเมืองอย่างรอบคอบ ซึ่งคำนึงถึงการขนส่ง ขณะเดียวกันก็สนับสนุนให้มีการเริ่มต้นสิ่งแวดล้อม และสุขภาพของประชาชนด้วย

จากประเด็นในด้านการพัฒนาเมืองภายใต้กรอบแนวคิดเมืองยุคใหม่ดังกล่าว เป็นสิ่งที่ได้รับความใส่ใจจากนานาชาติ มีการกล่าวถึงในการประชุมนานาชาติ ในหลากหลายเวที ซึ่งเราควรตระหนักถึงปัญหาของเมือง ซึ่งประเทศไทยกำลังดำเนินรอยตามเมืองใหญ่ ๆ ในต่างประเทศที่มีปัญหาเหล่านั้น การเรียนรู้และทำความเข้าใจ แนวคิดเมืองยุคใหม่ในระดับสากล เป็นการมองอนาคตของเมืองเพื่อวางแผนรองรับหรือ ป้องกันปัญหาที่จะตามมาจากการพัฒนาเมืองในปัจจุบัน การเริ่มที่จะเรียนรู้ดังกล่าว มีความสำคัญ เพราะเมื่อศึกษาเรื่องเมืองยั่งยืนในระดับสากลแล้วยังไม่มีการกล่าวถึง กรอบที่ชัดเจน จึงเป็นโอกาสในการศึกษาที่จะรวบรวมแนวคิด แนวทางการพัฒนาเมือง ที่ทำให้เกิดความยั่งยืน และมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมืองยุคใหม่นั้นพัฒนามาจากแนวคิด ที่จะอยู่ร่วมกันในชุมชนเมืองของมนุษย์ โดยไม่รบกวนหรือทำลายสภาพแวดล้อมทั้งภายใน เมืองและโดยรอบ

ความเป็นเมืองก่อนยุคสมัยใหม่

เมืองยุคโบราณล้วนเกิดขึ้นตามลุ่มน้ำสำคัญ ๆ ทั่วโลก แต่เมืองที่ยิ่งใหญ่ คือ มีผลงานจากชีวิต หยาตเหงื่อ และแรงงานของประชาชนที่อุทิศตน เป็นทาสรับใช้ ของกษัตริย์ผู้ปกครองเพื่อแลกกับการปกป้องคุ้มครองจากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง รูปทรงของชุมชนเมืองในยุคแรก ๆ จึงเกิดจากเหตุผลทางยุทธศาสตร์และความเชื่อ ทางไสยศาสตร์ประกอบกัน การออกแบบเมืองเพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชน เริ่มขึ้น ครั้งแรกในยุคอารยธรรมคลาสสิกคือยุคกรีก เมื่อประมาณ 500 ปีก่อนคริสตกาล เพลโต และอริสโตเติล นักปราชญ์ชื่อดังชาวกรีก คือผู้วางรากฐานการออกแบบเมือง ที่ยึดมั่น ในเรื่องสุขภาพและความสะดวกสบายของประชาชน ความห่วงใยในคุณภาพชีวิต ของประชาชนได้สืบทอดต่อมาจนถึงชาวโรมันโดยเฉพาะ “มาร์คัส วิทรูเวียส โพลลิโอ” เจ้าของตำราการออกแบบเมืองและอาคาร (เป็นนักเขียน สถาปนิก และวิศวกร แห่งอาณาจักรโรมัน) ไปจนถึงเครื่องมือต่าง ๆ คำสอนของเขาถูกใช้อย่างแพร่หลาย

อย่างไรก็ดีการออกแบบเมืองได้หดหายไปพร้อม ๆ กับการล่มสลายของอาณาจักรโรมัน (พิภพ อุดมอิทธิพงศ์, 2539) แต่ก็กลับพลิกฟื้นขึ้นมาใหม่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-18 ซึ่งตรงกับสมัยเรอเนซอง (Renaissance) และบาโรค (Baroque) หรือยุคนีโอคลาสสิก เมืองานศิลปะทุกแขนงได้รับการอุปถัมภ์จนสามารถพัฒนาถึงจุดสูงสุด และเมื่อกำแพงเมืองในทวีปยุโรปถูกทำลายลงเพราะไม่สามารถต้านทานกระสุนปืนใหญ่ได้อีกต่อไป เมืองยุคบาโรค ก็เปิดตัวออกสู่ชนบทรอบนอกพร้อม ๆ กับการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในเมือง ทั้งถนนแกรนิตที่ตัดอย่างหรูหรา ทางเดินเล่นริมน้ำ และสวนขนาดใหญ่โตมโหฬาร สุดลูกหูลูกตา

การอพยพพลัดถิ่นของแรงงานจากชนบทเข้าสู่ตัวเมืองหลังยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ได้เปลี่ยนโฉมหน้าของเมืองที่สวยงามยุคบาโรคให้กลายเป็นสลัมซึ่งเต็มไปด้วยมลพิษ โรคระบาด และสภาพแวดล้อมอันเลวร้าย จนเกิดการรณรงค์ครั้งใหญ่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพื่อสร้างความสะอาดและการสาธารณสุข ตามด้วยการปรับปรุงเมืองใหญ่ ๆ ให้สวยงามทัดหน้าเทียมตากัน ทั้งยุโรปและสหรัฐ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการผ่าตัดแปลงโฉมกรุงปารีสในยุคนโปเลียนที่ 3 ด้วยฝีมือของ บาซอง ออสมัน ในช่วงปี ค.ศ.1845-1870 ทำให้การตัดถนนแกนหลักที่กว้างขวางกลายเป็นต้นแบบของการออกแบบเมืองทั่วโลก (กัธธ กุลชล, 2545) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 อันเป็นยุคศิลปะการออกแบบเมือง (Civic Art) กำลังเฟื่องฟูทั้งในยุโรปและสหรัฐ บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลกับการวางผังเมืองและออกแบบชุมชนเมืองคือ คา밀โล ซิตเต (Camillo Sitte) แดเนียล เบิร์นแฮม (Daniel Burnham) อเบ็นเนเซอร์ โฮเวิร์ด (Ebenezer Howard) และ เลอ คอร์บูซีเอ (Le Corbusier) หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกเร่งให้มีการพัฒนาและฟื้นฟูสภาพของเมืองพร้อม ๆ กับการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วในช่วงเวลานั้น แนวทางสำคัญทางการออกแบบชุมชนเมืองที่คงอยู่อย่างต่อเนื่อง และยังทรงอิทธิพลจนถึงปัจจุบันคือแนวคิดของ อเบ็นเนเซอร์ โฮเวิร์ด ซึ่งมีอิทธิพลทางฉากผังประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา โดยที่แนวคิดของ เลอ คอร์บูซีเอ เลอ คอร์บูซีเอ เป็นนามแฝงของ Charles Edouard Jeanneret สถาปนิกออกแบบ จิตรกรวางแผนเมือง นักเขียนและหนึ่งในผู้บุกเบิกของสิ่งที่ถือได้ว่าเป็นสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เขาเกิดในสวิตเซอร์แลนด์และกลายเป็นพลเมืองฝรั่งเศสในปี 2473 มีอิทธิพลอย่างกว้างขวางในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกทั้ง รัสเซีย ญี่ปุ่น อินเดีย และบราซิล และจากจุดนี้ วิฤตการณ์ได้ก่อตัวขึ้นด้วยลักษณะของเมืองที่ซ้อนกัน ในแนวดิ่ง ผสมผสานไปกับการกระจายตัวของเมืองที่กินอาณาเขตกว้างในแนวราบ ซึ่งสามารถสืบสาวกลับไปถึงอิทธิพลทางแนวคิดที่มาจากบุคคลทั้งสองนั่นเอง

กล่าวโดยสรุป ความเป็นเมืองก่อนยุคสมัยใหม่จัดตั้งเมืองตามเหตุผลทางการปกครอง และภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม จนถึงยุคของอาณาจักรกรีกและโรมันที่ได้มีการออกแบบเมืองที่ยึดหลักในเรื่องของสุขภาพ ความสะดวกสบาย และการล่มสลายของอาณาจักรโรมัน แต่ก็มีมีการฟื้นฟูเมืองขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 15 ถึง 18 ในสมัยเรอเนาซอง และบาโรค ทำให้มีอิทธิพลในการเป็นต้นแบบการตั้งเมืองแบบกรีกและโรมันในยุคต่าง ๆ ในหลายประเทศ

ความเป็นเมืองในยุคสมัยใหม่ (Modern)

เมืองในยุคปัจจุบัน คือผลที่ได้จากแนวทางการออกแบบเมืองในยุคสมัยใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางที่เกิดขึ้นหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษ รูปแบบของเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้กล่าวได้ว่า เลอ คอร์บูซีเอ เป็นแกนนำที่สำคัญที่สุด และยังส่งอิทธิพลทางแนวคิดเกี่ยวกับเมืองสมัยใหม่นี้ไปอย่างกว้างขวางทั่วโลกตลอดช่วงชีวิตของ คอร์บูซีเอ เขาเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการสถาปัตยกรรมอย่างยาวนาน รวมถึงวิสัยทัศน์ต่อการคาดการณ์ความเป็นไปของเมืองในอนาคต (เมืองในปัจจุบัน) ได้อย่างเฉียบคม ซึ่งแนวคิดของเขายังคงฝังแน่นต่อคนรุ่นหลังตราบนานนับร้อยปี และเป็นสิ่งที่เราสามารถพบเห็นได้ทุกแห่งหนของเมืองทั่วโลก รูปแบบของเมืองยุคสมัยใหม่ปรากฏขึ้นในปัจจุบัน (Jiradae, 1996) มีลักษณะสังคมเมืองที่มีขนาดใหญ่ การซ้อนขึ้นในแนวตั้งของการใช้งานอาคาร กลุ่มอาคารสูงย่านใจกลางเมือง การผลิตในระบบอุตสาหกรรม การจราจรที่มีบทบาทความสำคัญต่อผู้คนในเมือง และด้วยการเดินทางที่สะดวกสบายจากการใช้ยานพาหนะรูปแบบต่าง ๆ นั้น การพักอาศัยของผู้คนจึงกระจุกกระจายกันอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางในแนวราบ เพื่อออกไปสู่การพักผ่อนอย่างปัจเจกนอกเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นภาพของชุมชนเมืองยุคสมัยใหม่ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนพร้อม ๆ กับภาพลักษณ์ที่ล่มสลายไปของเมืองในยุคสมัยกลาง ลักษณะสำคัญของเมืองยุคปัจจุบัน มีดังนี้

1. สังคม ระบบทางสังคมของเมืองยุคสมัยใหม่ เป็นสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมทั้งทางสังคม วิถีชีวิต และวัฒนธรรม สังคมยุคสมัยใหม่มุ่งเน้นรูปแบบวิถีชีวิตที่ขึ้นต่อระบบทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ระบบคุณค่าทางความคิดของผู้คน มีการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบการมองโลกที่เป็นแบบหน่วยชีวิตมีจิตวิญญาณในยุคกลางแปรเปลี่ยนมาสู่สภาพทางจิตใจของมนุษย์ที่ถูกละทิ้งอย่างสิ้นเชิง ถูกถอนรากถอนโคนเข้าสู่ระบบกลไกอย่างแท้จริง ผู้คนมีความปัจเจกที่ซ่อนทับอยู่บนความแปลกแยกทางสังคม

2. เศรษฐกิจ ระบบทางเศรษฐกิจในยุคสมัยใหม่ เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นระบบกลไกทางการตลาดในระบบทุนนิยม มุ่งเน้นผลกำไรสูงสุดจากการลงทุนที่ต่ำสุด สิ่งเหล่านี้ก่อตัวและกินรากลึกลงไปสู่จริยธรรมของผู้คนที่ก่อสภาพปัญหาอย่างมากมายในปัจจุบัน

3. กายภาพ รูปแบบชุมชนเมืองในยุคสมัยใหม่ เป็นการพลิกผันที่ก้าวกระโดดออกมาจากรูปแบบประเพณีเดิม ๆ ในยุคกลาง จนมาถึงการละทิ้งอย่างสิ้นเชิงด้วยระบบการมองเมืองอย่างเป็นกลไก การจับแยกส่วนของพื้นที่การใช้งานต่าง ๆ ในเมือง การแยกส่วนกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ แล้วทำการจัดเรียงมันใหม่ตามวิธีทางตรรกะ การเข้าควบคุมและจัดการธรรมชาติเสมือนเป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบกลไก และที่สำคัญที่สุด “มนุษย์” ก็เป็นกลไกหนึ่งเล็ก ๆ ของเมืองที่ถูกจัดวางไว้ในเมืองที่มาจากแนวคิดการออกแบบชุมชนเมืองในยุคสมัยใหม่ และแนวคิดแบบเหตุผลนิยม (Rationalism) นั้นเอง

กล่าวโดยสรุป การออกแบบเมืองในยุคสมัยใหม่ เกิดขึ้นหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษ มีลักษณะเป็นสังคมเมืองที่มีขนาดใหญ่ มีอาคารที่ซ้อนขึ้นในแนวดิ่ง มีการผลิตในระบบอุตสาหกรรม การเดินทางที่สะดวกสบายจากการใช้ยานพาหนะรูปแบบต่าง ๆ มุ่งเน้นรูปแบบวิถีชีวิตที่ขึ้นต่อระบบทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้นระบบกลไกทางการตลาดในระบบทุนนิยมเน้นผลกำไรสูงสุดจากการลงทุนที่ต่ำสุด

แนวคิดทางการออกแบบชุมชนเมืองยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modern)

แนวคิดทางการออกแบบเมืองยุคหลังสมัยใหม่ ก่อตัวขึ้นด้วยสภาพปัญหาต่าง ๆ จากเมืองยุคสมัยใหม่แนวคิดที่เกิดขึ้นเป็นการโต้แย้งและวิพากษ์แนวคิดเดิมอย่างชัดเจน ด้วยรากฐานการคิดแบบประสบการณ์นิยม (Empiricists) ที่แตกต่างออกไปจากแนวคิดเดิม แนวคิดดังกล่าวมีลักษณะที่ถือว่าความรู้ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ก่อน แต่ความรู้เป็นการคิดหาเหตุผลที่ได้มาจาก “ประสบการณ์” (Woller, 1997) และด้วยแนวคิดเช่นนี้ ที่กลายเป็นแรงต่อต้านชุมชนเมืองยุคสมัยใหม่อย่างทรงพลัง โดยมีลักษณะของเมืองยุคหลังสมัยใหม่ ดังนี้

1. สังคม แนวคิดทางสังคมของนักออกแบบในยุคหลังสมัยใหม่ มีแนวคิดที่หักล้างกับแนวคิดเดิม ด้วยการโจมตีอย่างรุนแรงดังเช่น เจน เจคอบส์ (Jane Jacobs) ที่ให้คุณค่าความสำคัญกับประสบการณ์และวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมเมือง มากกว่าการใช้เหตุผลและทัศนคติของผู้ออกแบบดังเช่นในยุคสมัยใหม่ แนวทางที่เกิดขึ้นจึงเป็นการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์รักษาและฟื้นฟูรูปแบบสังคมและพฤติกรรมดั้งเดิมของชุมชน อีกทั้งยังมีการนำจิตของมนุษย์เข้ามาเป็นส่วนสำคัญของการศึกษามากขึ้น ดังที่เห็นได้ในงานของ เควิน ลินช์ (Kevin Lynch) ในปีค.ศ. 1960 ซึ่งสร้างแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเมืองด้วยการประยุกต์

แนวคิดมาจากจิตวิทยาเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) ที่ยังส่งทอดแนวคิดมาสู่ โจน แลง (Jon Lang) ในปี ค.ศ. 1994 เป็นต้น

2. เศรษฐกิจ การหักล้างระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม มาสู่การให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจของชุมชน ที่ประสานสัมพันธ์ไปกับประเพณีวิถีชีวิตของผู้คน การให้ความสำคัญกับการค้าขนาดเล็กตามท้องถนนหัวมุมถนน เป็นแนวคิดที่เห็นได้ชัดของ เจน เจคอบส์ ด้วยการคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจสังคม ระหว่างผู้คนในเมืองในย่านชุมชนต่าง ๆ อย่างจริงจัง

3. กายภาพ แนวทางการออกแบบที่มีการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน (Mix of Use) เพื่อสร้างความหลากหลายทางกิจกรรม สร้างความมีชีวิตชีวา และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางกายภาพ และสังคมเศรษฐกิจ รวมไปถึงการคำนึงถึงพฤติกรรมของผู้คน การเคารพรูปแบบอาคารดั้งเดิมในเมืองด้วยความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟู การนำ “ประสบการณ์” ของผู้คนเข้ามาคำนึงหาคำประกอบทางกายภาพของเมืองที่ดีจากงานของ เควิน ลินซ์ รวมไปถึงการออกแบบชุมชนเมืองที่คำนึงถึงความเป็นองค์กรวมซึ่งเห็นได้ทั้งจากงานของ คริสโตเฟอร์ อเล็กซานเดอร์ (Christopher Alexander) เควิน ลินซ์ และ โจน แลง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดการออกแบบในยุคหลังสมัยใหม่ได้เริ่มก่อตัวขึ้นมาแล้วหลายทศวรรษ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าสภาพของเมืองจะเปลี่ยนแปลงไปในทันทีทันใดตามแนวคิดที่เกิดขึ้นนั้น และชุมชนเมืองที่เรามองเห็นแทบทั่วโลกในปัจจุบัน ก็เป็นผลที่ทิ้งไว้จากความรุ่งเรืองในแนวทางการออกแบบจากยุคสมัยใหม่นั้นเอง

การพัฒนาเมืองยุคใหม่สู่รากฐานเมืองที่ยั่งยืน

การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนเกิดจากความพยายามที่จะแก้ปัญหาจากวิกฤติการณ์ในหลายมิติของการพัฒนาในช่วงที่ผ่านมา โดยกระแสแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมีอิทธิพลสำคัญต่อการพัฒนาตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาในทุก ๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับโลก จนถึงระดับชุมชน โดยมีความพยายามที่จะก่อให้เกิดเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และด้วยอิทธิพลสำคัญนี้ทำให้แนวคิดดังกล่าว กลายเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาเมืองให้เติบโตอย่างยั่งยืน Sustainable City หรือเมืองยั่งยืน โดยหลักการหรือกรอบแนวคิดสากลแล้ว คือการบูรณาการในทุก ๆ ด้านของเมืองให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ทั้งสามสิ่งนี้จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างสมดุล

แนวคิดการพัฒนาเมืองยั่งยืน (Sustainable Cities)

เป็นกรอบคิดที่ได้รับการขานรับจากหลากหลายเมืองชั้นนำทั่วโลก โดยมีเป้าหมายหลักคือสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพดี สร้างสังคมเข้มแข็ง สะอาด ปลอดภัย นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของพลเมือง การพัฒนาจะต้องตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต ซึ่งหน่วยงานวางแผนของประเทศต่าง ๆ ต่างก็ยึดถือแนวคิดนี้เป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหา การพัฒนาในด้านต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของเมือง ท้ายสุดคือเมืองยั่งยืน (Sustainable City) คือเมืองที่มีแนวทางการจัดการที่คำนึงถึงทุก ๆ ด้านในกรอบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามบริบทสากล (International Framework) ให้เกิดความยั่งยืนในเมืองอย่างครอบคลุมในทุก ๆ มิติของเมือง โดยมีรูปแบบแนวคิดลักษณะของเมือง ดังนี้

1. แนวคิดเมืองนิเวศ (Eco City) เมืองที่สร้างจากหลักการของการใช้ชีวิตในสภาพแวดล้อม โดยเป้าหมายสูงสุดของเมืองเชิงนิเวศ คือการกำจัดของเสียคาร์บอนทั้งหมด (คาร์บอนเป็นศูนย์ Low Carbon City) เพื่อผลิตพลังงานทั้งหมด ผ่านทรัพยากรหมุนเวียน และรวมเมืองเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อย่างไรก็ตามเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมยังมีเจตนากระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจลดความยากจน โดยใช้ความหนาแน่นของประชากรที่สูงขึ้นและทำให้ได้รับประสิทธิภาพที่สูงขึ้นและการปรับปรุงสุขภาพ

ในด้านลักษณะของเมืองนิเวศ (Eco City) จะมีลักษณะเป็นเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Harvey & Fiona, 2011) ได้อธิบายว่าเป็นเมืองที่ตอบสนองความต้องการต่อไปนี้

- ดำเนินการเกี่ยวกับเศรษฐกิจที่สามารถพึ่งพาตนเองและอาศัยทรัพยากรที่มีภายในประเทศ
- มีการผลิตพลังงานทดแทนเพื่อลดการใช้พลังงานที่ก่อให้เกิดก๊าซคาร์บอนลงจนเป็นศูนย์อย่างสมบูรณ์
- มีการวางผังเมืองที่ดีและระบบการขนส่งสาธารณะ รวมทั้งการเดินทางที่หลากหลายและเหมาะสมเป็นลำดับ คือเดินก่อนขึ้นจักรยานและขนส่งสาธารณะ
- การเพิ่มประสิทธิภาพการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพของทรัพยากรน้ำ และพลังงานการสร้างระบบการจัดการขยะที่สามารถรีไซเคิลของเสีย และนำมาใช้ใหม่ สร้างการเกิดขยะใหม่และสามารถนำขยะกลับมาใช้ได้ทั้งหมด
- พัฒนาสภาพแวดล้อมที่ถูกทำลายและเพิ่มพื้นที่สีเขียวในพื้นที่บริเวณเมือง

- มีที่อยู่อาศัยที่ดีและราคาไม่แพงสำหรับทุกกลุ่มทางเศรษฐกิจและสังคม และกลุ่มชาติพันธุ์และเพิ่มโอกาสในการทำงานสำหรับกลุ่มด้อยโอกาส เช่น สตรี ชนกลุ่มน้อย และคนพิการ

- สนับสนุนการเกษตรและผลผลิตในท้องถิ่น

- ส่งเสริมความเรียบง่ายโดยเลือกวิถีการดำเนินชีวิต ลดการใช้วัสดุและเพิ่มความตระหนักและไม่เปียดเบียนสิ่งแวดล้อมเพื่อความยั่งยืน

ตัวอย่างเมืองนิเวศ Copenhagen: ด้านการวางแผนและการตรวจวัดปริมาณคาร์บอน Copenhagen ได้รับรางวัลด้านการวางแผนและการตรวจวัดปริมาณคาร์บอน (วิจิตรบุษบา มารมย์, 2560) จากความพยายามด้านแผนสำหรับรองรับภูมิอากาศเป็นความพยายามที่จะทำให้เมืองเกิดการลดเขยคาร์บอนทั้งหมดภายในปี ค.ศ. 2025 ถ้าหากสามารถยับยั้งการปล่อยคาร์บอนได้ถึง 400,000 ตัน Copenhagen ก็จะกลายเป็นเมืองที่มีการปล่อยคาร์บอนเป็นศูนย์แห่งแรกของโลก

Mexico City: ด้านคุณภาพอากาศ แม้ Mexico City จะเคยเป็นหนึ่งในเมืองที่ก่อมลภาวะมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก แต่สามารถได้รับรางวัลคุณภาพอากาศจาก Pro Aire โปรแกรมที่พิจารณาถึงการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์และมลพิษทางอากาศที่สามารถลดลงได้อย่างรวดเร็วภายในช่วง 20 ปีที่ผ่านมาจากทุก ๆ อย่างที่ทำให้เกิดการลดการปล่อยมลพิษ เช่น ยานพาหนะ เพื่อช่วยลดการขยายตัวของเมืองอย่างไม่เป็นระเบียบหรือไร้ทิศทาง ซึ่งเป็นข้อพิสูจน์ว่าแผนที่มีความชัดเจนจะสามารถปรับปรุงคุณภาพอากาศได้เป็นอย่างดี

2. แนวคิดเมืองกระชับ (Compact City) แนวคิดที่จะสร้างเมืองที่มีขนาดเหมาะสมและพอดีกับความต้องการใช้พื้นที่ในอนาคตเพื่อให้เกิดการประหยัดและมีประสิทธิภาพในหลายแง่มุม เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ เป็นต้น เนื่องจากระยะทางระหว่างกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระยะใกล้กัน เพื่อลดปริมาณพื้นที่ที่ไม่ได้ใช้งานกับศักยภาพในเชิงที่ตั้ง และมีการใช้งานระบบโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ อย่างเต็มขีดความสามารถในการให้บริการ อีกทั้งยังลดการบุกรุกของพื้นที่เมืองเข้าไปในพื้นที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย โดยหลักการกว้าง ๆ ของแนวคิดเมืองกระชับนั้น เน้นการให้ชุมชนอยู่รวมตัวกันอย่างหนาแน่น มีการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน (Mixed Use) เน้นการใช้ที่ดินอย่างเต็มประสิทธิภาพ ลดปัญหาเมืองที่ขยายตัวออกไปรอบ ๆ ในพื้นที่เกษตรกรรมและป่าไม้ อย่างไม่มีขีดจำกัด (Urban Sprawl) ให้มีการลงทุนระบบขนส่งสาธารณะ ประหยัดพลังงาน ใช้รถจักรยาน และการเดินเท้าแทนรถยนต์ส่วนตัว การออกแบบอาคารให้เกาะกลุ่มกันและใช้ประโยชน์การออกแบบอาคารแบบกระชับ (Compact Building)

แนวความคิดการเจริญเติบโตอย่างชาญฉลาดสนับสนุนการออกแบบอาคารให้กะทัดรัด เป็นกลุ่มก้อนสามารถเชื่อมต่อกันได้โดยการเดินเป็นการก่อสร้างพื้นที่ (ภาวิณี เอี่ยมตระกูล, 2555) ซึ่งมีความประหยัด แต่ปฏิบัติตามเกณฑ์ของเมืองและชุมชนในพื้นที่ศูนย์กลางซึ่งที่ตั้งเหมาะสำหรับการค้า ควรส่งเสริมให้เป็นที่อยู่อาศัย เพื่อช่วยให้พื้นที่ที่มีความหนาแน่น เกิดความคุ้มค่าในการลงทุน ก่อสร้างระบบการขนส่งมวลชน และการบริการโครงสร้างพื้นฐานของรัฐบาลและเอกชน เพื่อให้กระบวนการต่าง ๆ บรรลุผล

ตัวอย่างเมืองกระชับ Melbourne: เมืองเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย โดยความยั่งยืนได้ถูกนำเสนอให้เป็นกรอบบัญญัติ ของเมืองเมลเบิร์นในปี 1987 คณะกรรมการการวางผังเมืองและแผนสิ่งแวดล้อมได้พัฒนาแนวทางสู่การปฏิบัติเชิงนโยบาย เช่น สร้างจุดศูนย์กลางกิจกรรมโดยมุ่งให้เป็นการพัฒนาความเป็นอยู่สำหรับชุมชนทั้งหมด มีการขยายฐานของกิจกรรมการค้าและการบริการให้ครอบคลุม และปรับพื้นที่ที่ตั้งของแหล่งบ้านพักอาศัยใหม่ในส่วนที่อยู่นอกศูนย์กลางให้อยู่ใกล้แหล่งศูนย์กลาง และกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะพัฒนาใหม่ในพื้นที่ดังกล่าวต้องมีการเข้าถึงบริการและระบบขนส่งที่ดี

Singapore: ด้านเมืองโครงสร้างพื้นฐานอัจฉริยะ (ผู้จัดการออนไลน์, 2564) Singapore ถือเป็นเมืองโครงสร้างพื้นฐานอัจฉริยะ ได้รับรางวัลจากระบบขนส่งอัจฉริยะ ซึ่งสร้างขึ้นจากการรวมกันของความคิดริเริ่มการขนส่งอย่างชาญฉลาด เช่น ข้อมูลการจราจรแบบทันที (Real-Time) จากระบบแท็กซี่ที่ติดตั้ง GPS และระบบเก็บค่าผ่านทางถนนอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้สิงคโปร์มีอัตราความแออัดต่ำกว่าที่เคยเป็น

3. แนวคิดการพัฒนาเมืองยุคใหม่ ลัทธิชุมชนเมืองยุคใหม่ได้พยายามออกแบบอาคารสถานที่ซึ่งทำให้รู้สึกถึงบ้านเมืองชาวอเมริกันในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่สงบสุขแบบเมืองเล็ก ๆ ผลงานของพวกเขาถูกเรียกอีกชื่อว่า “Neo-Traditional” (กำธร กุลชล, 2545) การกลับมาใหม่ของรูปแบบประเพณีอันเป็นผลงานการออกแบบที่ผสมผสานระหว่าง สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกับรูปทรงคลาสสิก

ความมุ่งหมายของแนวคิดลัทธิชุมชนเมืองยุคใหม่ที่มีการประกาศในปี 1996 (Leccese & McCormick, 2000) ได้แสดงความมุ่งหมายออกมาอย่างชัดเจน ซึ่งมีหลักการใหญ่ 5 ประการ

1. การฟื้นฟูศูนย์กลางชุมชนและเมืองต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตมหานครให้เกาะกลุ่มกัน การปรับรูปแบบการกระจายตัวนอกเขตเมืองให้เกิดลักษณะชุมชนที่กระชับ และมีย่านที่หลากหลาย การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และมรดกทางการสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษ

2. วิธีการแก้ปัญหาทางกายภาพไม่อาจช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมได้ แต่สภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ชุมชนที่มั่นคง หรือสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ก็ไม่สามารถสัมผัสได้โดยไม่มีโครงสร้างด้านกายภาพรองรับ

3. สนับสนุนให้มีการปรับปรุงโครงสร้างนโยบายและแนวปฏิบัติเพื่อให้มีประชากรและการใช้ที่ดินอย่างหลากหลายและในการออกแบบสำหรับชุมชนนอกเหนือจากเรื่องรถยนต์ ควรคำนึงถึงคนเดินเท้าและระบบขนส่งมวลชนควบคู่กันไปด้วย ควรสร้างขอบเขตของชุมชนให้ชัดเจน อาคารสถานที่ซึ่งเป็นที่สาธารณะก็ควรเปิดให้เข้าถึงได้มากที่สุด และสถานที่ซึ่งบ่งบอกถึงความเป็นชุมชนเมือง ควรประกอบด้วยรูปลักษณะของสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมที่สะท้อนความเป็นมาและเหมาะสมกับภูมิศาสตร์ระบบนิเวศและวิธีการก่อสร้างของท้องถิ่น

4. ผู้แทนของประชาชนทุกหมู่เหล่า ซึ่งประกอบด้วยผู้นำหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน ผู้นำระดับชุมชน รวมทั้งกลุ่มอาชีพนานาชาติ มุ่งมั่นที่จะรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะของการก่อสร้างกับงานสร้างชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านชาวเมืองได้มีส่วนร่วมในกระบวนการออกแบบและวางผังเมือง

5. อุทิศตนในการกู้สภาพของบ้านเรือน ถนน สวนสาธารณะหมู่บ้าน ชุมชนเมือง นคร ภูมิภาค และสิ่งแวดล้อมของเราให้กลับฟื้นขึ้นมาใหม่

กล่าวโดยสรุปนั้น ความมุ่งหมายของลัทธิชุมชนเมืองยุคใหม่คือ แก้ไขปัญหาการกระจุกกระจายของเมือง (Urban Sprawl) ปัญหาชีวิตสังคมอเมริกันที่ขาดออกจากกัน ปัญหาการแยกตัว ของสังคมทางเชื้อชาติสีผิว รายได้ และปัญหาความเสื่อมโทรมใจกลางเมือง

4. แนวคิดเมืองสุขภาพดี (Healthy City) แนวคิด Livable City ของสหประชาชาติ (ปรีดี บุณศิริ, 2546) คือการทำให้เมืองน่าอยู่อาศัยโดยการพัฒนาเมืองจะต้องพัฒนาในทิศทางที่ถูกต้อง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศของเมือง และสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง (built-environment) จะต้องมีความสอดคล้องกันเพื่อให้เกิดความสมดุล และนำมาสู่ความยั่งยืน เช่นการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างยั่งยืน การมีสาธารณูปโภค สาธารณูปการให้กับประชาชนในเมืองการพัฒนาที่อยู่อาศัยหลากหลายระดับราคา การคมนาคมขนส่งที่ยั่งยืน และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของเมือง จากการที่จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้ส่งผลกระทบต่อเมืองใหญ่หลายด้าน กล่าวคือ ระบบนิเวศเสื่อมโทรม ปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น ปัญหาน้ำเสีย อากาศที่มีมลพิษ และฝุ่นละอองที่เพิ่มขึ้น ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาการจราจร ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นต้องมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน สภาวะการณ์เช่นนี้ได้เคยเกิดกับเมืองใหญ่ ๆ ทั่วโลก ดังนั้นองค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไข

ปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง จึงได้ริเริ่มแนวคิด “โครงการเมืองน่าอยู่” หรือ “Healthy Cities Project” ขึ้นมา โดยนำเอาหลักการเรื่องสุขภาพดีถ้วนหน้า พ.ศ. 2543 (Health for all by the year 2000) มาใช้ในระดับท้องถิ่นอันเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการเมืองน่าอยู่ในระดับนานาชาติ ปัจจุบันเมืองที่เป็นสมาชิกและอยู่ในเครือข่ายโครงการเมืองน่าอยู่มีอยู่แล้วประมาณ 1,000 กว่าแห่งทั่วโลก และกำลังจะมีมากขึ้นในอนาคต

เมืองน่าอยู่ (healthy cities) ในความหมายของ WHO กล่าวถึงเมืองที่มีการสร้างสรรค์ และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและสังคมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการขยายแหล่งทรัพยากร ของชุมชนโดยให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการดำเนินวิถีทางของชีวิต เพื่อให้ได้ศักยภาพหรือคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุด (ไชยยันต์ กัมปนาทแสนยากร, 2538) จากความหมายดังที่ได้กล่าวมา ความเป็นเมืองน่าอยู่จึงแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นฐานและความต้องการของคนในชุมชนนั้น ๆ ทั้งนี้ก็ด้วยความร่วมมือร่วมใจของประชาชนและเจ้าหน้าที่ของเมืองทุกระดับ โดยเฉพาะผู้บริหารระดับสูงสุด

ปัจจัยความน่าอยู่ของเมืองใน 3 มิติคือ (สัวัฒนา ธาตานิติ, 2550; ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตน์ เจริญเมือง, 2545)

1. มิติสังคม ประกอบด้วย

1.1. ปัจจัยทางด้านสังคม ได้แก่ สุขภาวะที่ดีของประชาชนทุกเพศทุกวัย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การได้รับบริการที่ดีจากภาครัฐ การได้รับบริการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การมีที่อยู่อาศัยที่สะอาดมั่นคงแข็งแรง การสาธารณสุข การนันทนาการ กิจกรรมทางวัฒนธรรม การได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างเท่าเทียมกัน ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการพัฒนาท้องถิ่น และความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น

1.2 ปัจจัยทางด้านบริหารจัดการเมืองที่เน้นธรรมาภิบาลในการจัดการเมือง อาทิ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเมืองและท้องถิ่น การมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายการดำเนินงาน และการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร การร้องเรียนร้องการคอร์รัปชั่น เป็นต้น

1.3. ปัจจัยทางด้านกายภาพที่เกี่ยวข้องกับสังคม เช่น การมีโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็นต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐานอย่างเพียงพอ

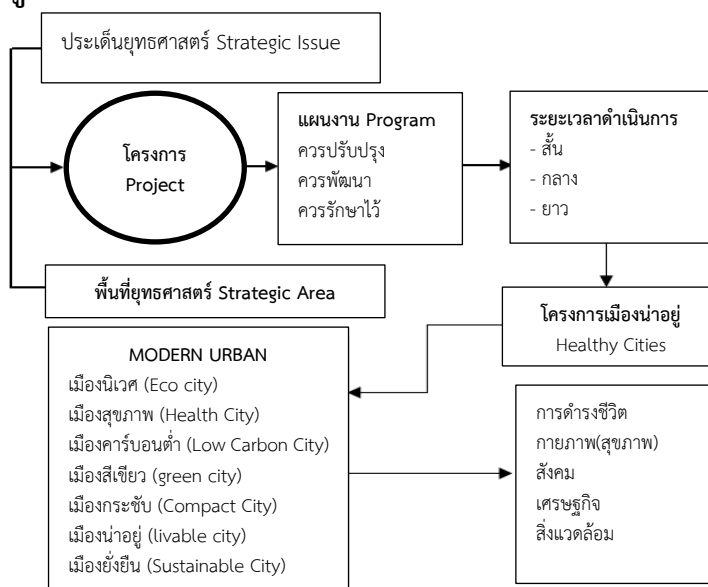
2. มิติเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ประชาชนในเมืองและชุมชนมีโอกาสทางเศรษฐกิจการมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการลงทุน รวมถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจในเมือง ได้แก่ การจ้างงาน การหมุนเวียนทางกระแสการเงิน การคลังของเมือง รายได้และภาษีจากสถานที่ต่าง ๆ ความโปร่งใสและตรวจสอบได้

3. มิติสิ่งแวดล้อมของเมือง ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อมเมือง เช่น คุณภาพของน้ำ อากาศ และเสียง ที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต การจัดการขยะ การมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การมีพื้นที่สาธารณะ บรรยากาศของเมือง และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และปัจจัยทางกายภาพที่ส่งเสริมความน่าอยู่ของเมือง เช่น การออกแบบชุมชนเมือง และการจัดภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อการพัฒนาเมืองและชุมชน

การพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนให้ครอบคลุมในมิติที่กว้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 5 ด้านด้วยกันคือ ความน่าอยู่ (Livable) ความคงอยู่ได้หรือการมีประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Viable - Eco- Efficiency) ความเท่าเทียม (Fair หรือ Equality) การปกครองเมือง (Urban Governance) และการเป็นเมืองยั่งยืน (Sustainable City)

กล่าวโดยสรุป เมืองน่าอยู่จะมีการปรับปรุงด้านกายภาพและสังคม การพัฒนาเมืองต้องสัมพันธ์กับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น เมืองมีการจัดการสภาพแวดล้อมที่ดีมีสุขภาพ และประชาชนอาศัยอยู่ในเมืองอย่างมีความสุข

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 โมเดลแนวคิดเมืองยุคใหม่สู่รากฐานเมืองที่ยั่งยืน

จากภาพที่ 1 จะทราบได้ว่า แนวคิดการพัฒนาเมืองในช่วงที่ผ่านมา เกิดจากความพยายามที่จะแก้ปัญหาวิกฤติการณ์ในหลายมิติ โดยกระแสแนวคิดการพัฒนาที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการพัฒนาตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาในทุก ๆ ระดับตั้งแต่ระดับโลกจนถึง

ระดับชุมชน มีความพยายามที่จะก่อให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยคณะผู้บริหารของเมืองต่างพยายามที่จะพัฒนาเมืองของตน โดยมีการกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์และพื้นที่ของเมือง เพื่อการวางแผนในการพัฒนาเมืองโดยใช้หลักการปรับปรุง การพัฒนา การรักษาไว้ และกำหนดระยะเวลาดำเนินการในการพัฒนาเมือง และด้วยอิทธิพลสำคัญนี้ทำให้แนวคิดดังกล่าว กลายเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาเมืองให้เติบโตอย่างยั่งยืน Sustainable City หรือเมืองยั่งยืน โดยหลักการหรือกรอบแนวคิดสากลแล้ว คือการบูรณาการในทุก ๆ ด้านของเมืองให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ทั้งสามสิ่งนี้จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างสมดุล

สรุป

แนวทางขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองยุคใหม่สู่รากฐานเมืองที่น่าอยู่และยั่งยืนหลายรูปแบบที่ดำเนินการทั้งระดับโลก และระดับประเทศ ตลอดจนถึงในระดับชุมชน พบว่าที่ผ่านมา อาทิ เมืองนิเวศ เมืองยั่งยืน และเมืองน่าอยู่ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนเมืองต่าง ๆ ให้เติบโตได้อย่างสมดุลยั่งยืนและน่าอยู่ พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงทุกมิติ เพื่อรองรับคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนทุกกลุ่มได้ในระยะยาว แนวคิดหรือความหมายการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนในหลายรูปแบบ แสดงถึงองค์ประกอบหลักของเมืองซึ่งอาจมีทั้งมิติที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน ดังนั้นบทความนี้ได้สรุปการผลักดันแนวคิดการพัฒนาเมืองยุคใหม่สู่รากฐานเมืองที่น่าอยู่และยั่งยืน ให้แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับ การพัฒนาทุกส่วนจำเป็นต้องมีปัจจัยสนับสนุนสำคัญ ได้แก่ ข้อมูลของเมืองที่มีรายละเอียดระดับชุมชน ที่ถูกต้องแม่นยำและเป็นปัจจุบัน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวางแผนและการบริหารจัดการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง ตลอดจนการมีส่วนร่วมของความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนในการพัฒนาเมืองภายใต้ข้อตกลงที่ทุกฝ่ายได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผลประโยชน์ และการที่จะลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ที่มีการวางแผนและออกแบบโดยคำนึงถึงการเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติจากธรรมชาติ ซึ่งจะเกิดอย่างรุนแรงและบ่อยครั้งมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทั้งนี้ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลให้เมืองมีการเติบโตอย่างยั่งยืน (Sustainable) ครอบคลุมคนทุกกลุ่ม (Inclusive) และสามารถปรับตัว (Resilient) รองรับความเสี่ยงและการเปลี่ยนแปลงได้ในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- กำธร กุลชล. (2545). *การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร: การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไชยยันต์ กัมปนาทแสนยากร. (2538). *เมื่อน้ำอยู่*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุจน์ เจริญเมือง. (2545). *เมืองยั่งยืน: ประสบการณ์จากตะวันตก*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปรีดี บุรณศิริ. (2546). *การพัฒนาเมื่อน้ำอยู่*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผู้จัดการออนไลน์. (2564). *8 เมืองที่ยั่งยืนที่สุดในโลก สำรองเมืองยุคใหม่ตามเทรนด์โลก*. สืบค้น 9 มีนาคม 2566, จาก <https://shorturl.asia/YdNwP>
- พิภพ อุดมอิทธิพงศ์. (2539). *วิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์และความหวังสำหรับเมืองที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง.
- _____. (2539). *ทำเมืองให้น้ำอยู่: วิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์และความหวังสำหรับเมืองที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกลบอลคิมทอง.
- ภาวิณี เอี่ยมตระกูล. (2555). *การวางแผนเมืองและการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง*. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- วิจิตรบุษบา มารมย์. (2560). *การประเมินองค์ความรู้ด้านเมืองยั่งยืนในประเทศไทย = A Knowledge Assessment on Sustainable Cities in Thailand*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุวัฒนา ธาดานิติ. (2550). *การประยุกต์แนวความคิดและแผนพัฒนาเมืองและชุมชนน้ำอยู่สู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Harvey, F. (2011). *Green vision: the search for the ideal eco-city*. Retrieved March 20, 2023, from <https://shorturl.asia/Zgam8>
- Richard, R. (1987). *Ecocity Berkeley: Building Cities for a Healthy Future*. California Berkeley.
- Leccese, M. & McCormick, K. (2000) *Charter of the New Urbanism*. New York: The McGraw-Hill Companies.
- Woller, M. G. (1997). Public Administration and Postmodernism: Editor's Introduction. *American Behavioral Scientist*, 41(1), 9-11.